

DEMONISMUL CREAȚIEI ÎN DRAMATURGIA LUI LUCIAN BLAGA

THE *DEMONISM OF CREATION* IN LUCIAN BLAGA'S DRAMATURGY

VIOLETA SIMONA ZONTE

Universitatea de Vest Timișoara
violetazonte@e-uvt.ro
ORCID ID: 0000-0002-6198-3771

Abstract: *The Great Anonymous, or God, created the world "out of burning cruelty" toward His own creative capacities. Displaying profound demonic characteristics, the Great Anonymous deliberately diminishes His own cosmogenic potential. This act of self-inflicted creative mutilation condemns humanity eternally to non-mystery, non-revelation, and non-absoluteness. In Master Manole, Blaga advances the thesis of the demonic nature of creation through the tragic condition of the creator. Assisted by Bogumil, Manole comes to understand that although the church is a symbol of light, it cannot be built without paying tribute to darkness; and that tribute is a blood sacrifice. As Mircea Eliade emphasizes in Mephistopheles and the Androgyne, divine polarity manifests itself in the deepest structure of divinity, so that God exists in complementarity with the Devil. This God-Demon polarity permits Mira to become incarnated within the church, where she passes from a body of flesh to a body of stone. This "body of glory" also reveals a mysterious architectural maternity, for it is Mira who gives birth to the church. Female sacredness, eternally life-generating, is redirected from the child to the stone, while Manole—the sacrificing man, the absolute artist—casts himself into the light.*
Keywords: creator; creation; light; darkness; sacrifice;

Demonismul creației în dramaturgia lui Lucian Blaga

Ontologia blagiană releva o dimensiune demonică a Marelui Anonim, cauzată de faptul că, el nu a creat lumea din voință proprie, sau din simplă

bucurie de a crea. Marele Anonim a creat lumea de spaimă, „Filiațiunii”, de posibilitatea apariției unor Dumnezei – echivalenți, care îi pot pune în pericol centralismul existenței. Obsedat de menținerea unicității centralismului sau ontologic, Marele Anonim refuză să „gândească pozitiv”, global pe sine însuși, manifestând astfel o mutilare a creației sale, un demonism creatologic.

În *Trilogia cosmologică*, Blaga dezvăluie această „arzătoare cruzime” a Marelui Anonim față de posibilitățile sale demiurgice. Lumea s-a născut din, „mutilarea” capacităților sale genezice, astfel încât, chiar prin actul creației sale, Marele Anonim (numit de Blaga și Dumnezeu) devine antiteogonic.

Demonism sau cosmic, este asociat cu o anumită, „delegare” teogonică, în sensul că el crează direct o singură dată și o singură „specie” și anume, diferențialele divine. Diferențialele divine, sunt singurele entități create direct de către Marele Anonim, fiind totodată indestructibile și indivizibile.

Diferențialele divine nu sunt decât „fracțiuni ale ființei sale”, astfel încât din infinitele virtualități demiurgice ale Marelui Anonim, lumea s-a ales doar cu, „o pulbere divină infinitezimală”.

Astfel încât, actul genezic se remarcă prin grave trăsături demonice. În locul unui, „Tot divin”, apar o mulțime de diferențiale divine, care dau naștere unei lumi profund, „dizanalogice” Marelui Anonim.

Creația este fundamental străină și imperfectă față de propriul său creator, iar universul apare nu printr-un proces genezic stricto-senso, ci ca rezultatul unei, „delegări teogonice” a Marelui Anonim.

„Orice act creator al Marelui Anonim trebuie socotit de fapt ca generare sau procreare denaturată până la nerecunoaștere, prin radicale mutilări anticipate”¹.

Negativitatea și automutilarea genezică a Marelui Anonim determina veșnică condamnare a omului spre nemister și nerelevare. Omul nu este creatorul misterelor, întrucât își este sieși un mister într-o existență, „saturată de mistere”. Marele Anonim denaturează, voit și răutăcios, toate creațiile spiritului uman, dar și, „plăsmuirile sale revelatorii”. Prin censura și conversiunea transcedentă, înțelese că fiind, „locotenențele heruvinice” ale Marelui Anonim, omul este condamnat la inabsolut și nedesăvârșire.

În ciuda acestor limite pregenezice, Blaga considera creația ca fiind cea mai înaltă valoare a spiritului uman; întrucât, „mutația ontologică” de trecere de la universul lumii date, la universul misterelor, se poate realiza numai prin intermediul creației. Omul, existând mereu în, „pervazul misterelor”, nu crează doar pentru a crea, ci pentru a-și releva un mister; întrucât misterul este singurului lui „cordon” cu absolutul. În același timp, creația este

¹ Lucian Blaga, *Diferențialele divine*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 32

răspunsul înălțător și măreț al omului la un blestem pregenezic.

„Destinul nostru este împletit într-un sistem în care creația e permanent posibilă și în care valorile spirituale au în consecință o irecuzabilă valoare creatoare. Sistemul existențial în care ne găsim, prin restricțiile cu care ne supune și prin drumurile pe care ne îndreaptă, ne constrânge autoritar la o slujbă demiurgică, pe care o îndeplinim după indicațiile înscrise în anatomia duhului nostru, indiferent dacă o știm sau nu”².

Datorită datului sau ontologic nefast, cât și a demonologiei ontologice a Marelui Anonim, omul este blestemat să se creeze mereu la „periferia” Marelui Anonim. Filozoful îl mai numește pe Marele Anonim drept „Dumnezeu – demon”, sau „centrul divin- demonic” al existenței. La nivelul condiției umane, filozoful afirma „ereditatea noastră divin- demonică”. Aceasta ereditate, se manifestă prin încercările noastre sisifice de a ne releva misterele. Interesul egoist al Marelui Anonim de a-și păstra hegemonia cosmică, ne conduce, în același timp, atât la înălțare, cât și la prăbușire.

Filozoful Constantin Noica, remarcă că: „în viziunea lui Blaga, Marele Anonim nu ne-a repudiat numai pentru a-și păstra centralitatea să...ne-a aruncat în Îngrădire și pentru a ne face creatori”³.

Blaga afirma un anume demonism al creatorului, aflat în slujba relevării misterului. Omul este „un Dumnezeu mutilat” și orice creație este act „de maximă mutilare”. Și totuși, creația omului de geniu, presupune, gruparea unor forțelor tainice și obscure. Dintr-o anumită perspectivă, glasul creatorului poate să fie asemănător cu acel celebru „daimon” socratic. În „Apărarea lui Socrate”, Platon vorbește despre acea „voce daimonică”, care l-a călăuzit pe Socrate, încă din copilărie. Se pare că aceasta voce interioară, era un fel de intuiție restrictivă, sau o conștiință superioară, care îi parvenea prin mijloace tainice și neînțelese. Dacă „vocea” socratică avea un pronunțat caracter etic, „vocea” artistului, este acel impuls irațional care îl împinge la suferință creației. Creatorul de artă, își accepta predestinarea creativă, precum și „adaosul de suferință”, fără a încerca, nici o clipă, să-și schimbe condiția.

„Creatorul e condamnat unui destin, pentru care cel mai adesea el singur nu găsește argumente. El este ceea ce este. El se comportă precum se comportă, fiindcă nu poate altfel”⁴. În ciuda muntelui de suferință pe care îl presupune creația, artistul prefera non existența decât absența unei existențe creatoare.

Demonismul creației este ilustrat genial de Blaga în celebra sa piesă *Meșterul Manole*. Predestinat efortului sau demiurgic de ridicare a bisericii,

² Lucian Blaga, *Trilogia valorilor*, Editura Humanitas, București, , 2014, pp. 451-452

³ Constantin Noica, *Simple Introduceri La Bunătatea Timpului Nostru*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 182

⁴ Lucian Blaga, op., cit. p. 343

Manole este prins între credință și tagadă, între lumină și întuneric. Deschis spre lumină, Manole nu poate înțelege și acceptă demonismul creației.

„Biserica mi se cere, jertfa mi se cere...Jertfa asta de neînchipuit, cine-o cere? Din lumină, Dumnezeu nu poate s-o ceară, fiindcă e jertfă de sânge; din adâncimi puterile necurate nu pot s-o ceară, fiindcă jertfa e împotriva lor”⁵.

Devorat de patima creației, Manole este sfâșiat de marile neînțelesuri, de dualitatea ontologică fundamentală: Lumină-Întuneric, Dumnezeu – Satana, Bine – Rău etc. Nedepins cu tainele ascunse ale lumii acesteia, Manole crede, cu tărie în separația fundamentală dintre Dumnezeu și Satana. De aceea, vrea să ridice biserica din lumină și numai intru lumina; printr-o separație fundamentală și definitivă de forțele întunericului.

Cel care îi va mută privirea spre adâncimi, cel care îi va dezvălui tainică unitate și alternanța a contrariilor, este starețul Bogumil. El îi releva că, biserica este legată atât de lumină, cât și de întuneric, așa cum întunericul este legat de lumină, de la facerea lumii încoace. „Și dacă întru veșnicie bunul Dumnezeu și crâncenul Satanail sunt frați? Și dacă își schimbă obrăzarele înșelătoare, că nu mai știi când e unul și când e celalalt? Poate că unul slujește celuilalt”⁶. Această identitate și alternanță ontologică, conferă creației un atribut demonic: jertfă de sânge! Zidurile lui Manole se dărâmă, pentru că acum e anotimpul întunericului, după care, prin ridicarea bisericii și printr-o cosmică ciclicitate, locul întunericului este luat de lumină. Între lumi rămâne o punte invizibilă, care nu poate să fie trecută decât printr-un act sacrificial.

În *Mefistofel și androgenul*, Mircea Eliade amintește despre mitul gnostic al „cvasifraternității” lui Dumnezeu cu Diavolul, dimensiune care este întărită și prin „consangvinitatea” Binelui și Răului. Polaritatea divină se releva în structura profundă a divinităților, în „coincidentia oppositorum” a lui Nicolaus Cusanus, sau în acel „mysterium coniunctionis” de care vorbea C. Gustav Jung (v. *Psihologie și alchimie*). „Altfel spus: binele” poate servi la săvârșirea răului ... În schimb, în perspectiva transcendentală, binele și răul, sunt la fel de iluzorii și de relative că toate celelalte perechi de contrarii: cald-frig, plăcut – neplăcut, vizibil – invizibil etc”⁷.

Dominat de orgoliul demiurgic al creatorului, Manole se zbate între credință și tăgadă. Dumnezeu, creatorul absolut, atunci a creat lumea, nu a jertfit nimic, a creat și atât! Atunci, de ce îi cere, acum lui totul? Doar pentru că, nu poate să trăiască în afară misterului creației? Dualitatea orizontica a

⁵ Lucian Blaga, *Meșterul Manole*, în vol. Teatru, Editura Minerva, București, 1971, p. 81

⁶ idem, p. 81

⁷ Mircea ELIADE, *Mefistofel și androgenul*, traducere de Alexandra Cunița, Editura Humanitas, București, 1995, pp. 88-89

suflețului sau, îl chinuie fără încetare. „Lăuntric un demon strigă: „Clădește”! Pământul se-mpotrivesc și strigă „Jerfește”⁸. Demonismul creației este tragic asociat cu puterile demonice, fără de număr, fără timp și fără de loc. Înfricoșatele puteri nu ascultă de semnul crucii, ci de semnul întunericului, căci ele vin din întuneric, din bezna dintii. Puterile „dănțuiesc” cumplit și în sufletul lui Manole, tragic sfâșiat între întuneric și lumină, între întrupare și neîntrupare. „Doamne pentru ce vină neștiută am fost pedepsit cu dorul de a zămisli frumusețe?”⁹.

Departate de a fi o binecuvântare, creația este o patimă demonică care „plonjează” în adâncul sufletului creatorului, nu pentru a-l mântui, ci pentru a-l împinge iremediabil spre creație. Această patimă nu aparține lumii văzute, ci misterului lumii nevăzute. „Că patima aceasta coborâtă de aiurea în om e foc, ce mistuie preajmă și purtător. Și e pedeapsă și e blestem”¹⁰. Visul mistuitor după imaginea bisericii, neîntrupată încă, îi produce viziunea umbrei bisericii pe nisip. Iar de sus, din lumină, se aude cântecul unui clopot. Este clopotul jertfei! Manole înțelege acum că, însăși lumină este cea care binecuvântează întunericul, din ziua cea dintâi și până în veac!

Starețul Bogumil vede jertfă ca o trecere, în slavă, dintr-un corp de carne într-un corp de piatră. Sufletul iese din trupul hărăzit viermilor și intră în trupul bisericii hrarazit veșniciei. Așa cum precizează Mircea Eliade, „orice moarte violentă e creatoare, adică proiectează sufletul celui ce a fost jertfit într-un nou corp...pe care „însuflețindu-l”, îl face să dureze”¹¹. În viziunea lui Eliade, prin această „mutare” a sufletului din corpul de carne în corpul de piatră, și prin moartea sa rituală, femeia lui Manole „nu vine să locuiască în clădire, ci se întrupează” în ea¹².

În biserică se va întrupa Mira, căci Dumnezeu – Demon îngăduie jertfă. Pornită, într-un ceas fără noroc, ca să scape o ființă vie de la jertfă, Mira devine ea însăși jerfa. Născută doar pentru iubire și bucurie, Mira devine jerfa întunericului pentru lumină. „Povestea cu jertfă omenească e un joc. Un joc de albă vraja și întunecată magie, pe care îl vom face cu tine”¹³. Numirea jertfei ca un joc cosmic, între lumină și întuneric, între carne și piatră, conferă actului o înaltă dimensiune sacrală. Moartea violentă, ca poartă a veșniciei bisericii, este și ea un joc. „Jocul e scurt. Dar lungă și fără de sfârșit minunea”¹⁴.

⁸ idem, p. 84

⁹ idem, p. 196

¹⁰ ibidem

¹¹ Mircea ELIADE, *Drumul spre Centru*, Antologie alcătuită de Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, Editura Univers, București, 1991, p.454

¹² idem, p.428

¹³ Lucian BLAGA, op. cit., p. 157

¹⁴ idem, p. 160

Cât durează „jocul”, Mirei nu-i este îngăduit să râdă, poate doar să zâmbească. Actul înfricoșător al jerfei nu are nimic de a face cu bucuria vieții, ci cu o „maternitate” sacrală; căci, Mira este cea care „naște” biserica prin moartea sa liturgică. Sacralitatea feminină, etern zămisliitoare, este „deturnată” de la copil la piatră; iar actul zidirii, este un act de dragoste absolută. Înainte ca Manole să pună ultima cărămidă, Mira spune zâmbind, că zidul o strânge atât de tare, cum numai brațele lui o strângeau. „Lăcașul crește nebun. El va fi un cântec de iubire împletit cu un cântec de moarte”¹⁵. „Maternitatea arhitecturală” a Mirei, cununia cu bărbatul – jertfitor, provoacă femeilor spaime ancestrale. Ele vin, la început plângând pe tot drumul, privesc zidurile bisericii, după care fac drumul înapoi surâzând „în amară și dulce tăcere”. Expresie sublimă a sacralității feminine, Mira- biserica, învață femeile ca sunt și ele „miresele morții”; căci, nașterea e primul pas spre moarte, iar curgerea continuă. „Vin stârnite ca de-o primejdie de veac, și în spaima lor de necunoscutul bărbat, se cred miresele morții”¹⁶.

Mira se cununa liturgic cu biserica, căci pentru Manole între cele două nu există nici o deosebire. Mira îi spune, șăgalnic, că „s-ar putea întâmpla într-o zi pe ea s-o numești Mira, iar pe mine biserica ta”¹⁷. Cununia morții se petrece într-o liniște și solemnitate sacrală.

Manole mărturisește că: „Va trebui să fim cu luare aminte, ca într-o slujbă în fața pristolului”¹⁸.

Trecerea Mirei spre celalat tărâm, s-a făcut în liniște, fără nici un cuvânt, fără blesteme și fără bocet. Prada delirului sau creator, Manole lucrează zi și noapte, fără întrerupere, fără pâine și fără apă. Iar, la sfârșit, se înalță biserică fără de pereche, rod al nunții sale liturgice cu Mira. Acum, Mira nu mai e Mira, ci Mira – biserica, cu trup de piatră, pe care nu-l mai poate îmbrățișa. Destinul lui Manole e așezat sub zodia imposibilului. Înainte o avea pe Mira și tânjea după biserică, acum are biserica, dar a pierdut-o pe Mira. Inebunit de durere, vrea să dărâme biserica să-și elibereze iubita din sicriul zidului. „Nu mai vreau nici biserica! ...Nu mai vreau minune, nu mai vreau nimic. Pe ea din piatră o vreau”¹⁹. Mira, mireasa morții, lasă în urmă plânsul copilului-biserică, a copilului orfan de mama. Printr-o curgere firească a lucrurilor, singurul care aude vaierul, este Manole, Meșterul –Tată. „ Vaierul prin piatră pătrunde...Vaierul nu contenește...Cântecul ce s-a mai auzit din sicriul zidului...Aici, nimenea nu-l aude, numai eu”²⁰. Copilul – orfan reface traseul în

¹⁵ idem, p. 175

¹⁶ idem, p. 167

¹⁷ idem, p. 89

¹⁸ idem, p. 158

¹⁹ idem, p. 183

²⁰ idem, pp. 183 -191

sens invers, căci el primește de la început, corpul – piatră în loc de corpul de carne.

Așa cum precizează Mircea Eliade, copilul nenăscut decryptează povestea unei „eternre întoarceri” la ceea ce a fost la început, de reluare a mersului lumii, de o reîncepere a Creației²¹.

Cântecul din zid este „cântecul obârșiiilor”, dar și „al sfârșiturilor”, ca un imn de slavă închinat creației!

Bibliografie / References

- BLAGA Lucian, „ *Trilogia valorilor*”, Editura Humanitas, București, 2014
BLAGA Lucian, „ *Trilogia culturii*”, Humanitas, București, 2024
BLAGA Lucian, „ *Trilogia cunoașterii*”, Editura Humanitas, București, 2024
BLAGA Lucian, „ *Meșterul Manole*” în vol. Teatru Editura Minerva, București, 1971
BLAGA Lucian, „ *Aspecte antropologice*”, Editura, „ Facla”, Timișoara, 1976
NOICA Constantin, „ *Simple Introduceri La Bunătatea Timpului Nostru*”, Editura Humanitas, București, 1992
NOICA Constantin, „ *Cuvânt împreună despre rostirea românească*”, Editura Eminescu, București, 1987
ELIADE Mircea, „ *Mefistofel și androginul*”, Editura Humanitas, București, 1995
ELIADE Mircea, *Drumul spre Centru*, Editura Univers, București, 1991
JUNG Karl Gustav, *Psihologie și alchimie*, Editura Teora, București, 2016

²¹ Mircea ELIADE, *Drumul spre Centru*, p. 424